

УДК 373.5.015.31:008(477.7)(091)»19»

**ПЕДАГОГІЧНО-КРАЄЗНАВЧА ТЕХНОЛОГІЯ
ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ**

Т.М. Житомирська

*кандидат педагогічних наук,**Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

У статті обґрунтовано актуальність проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, педагогічну доцільність впровадження педагогічно-краєзнавчих технологій в практику дошкільних закладів особливого регіону за полікультурним виміром – Українського Подунав'я. Доведено порівняльну ефективність запровадження педагогічно-краєзнавчих технологій в навчально-виховний процес дошкільної установи та впровадження формування полікультурної компетентності у майбутніх вихователів.

Ключові слова: педагогічно-краєзнавчі технології, життєва компетентність, полікультурна компетентність.

XXI століття вимагає нових підходів до форм і методів організації навчально-виховного процесу дошкільних навчальних закладів (далі ДНЗ) країни. І у висновках науковців, і в судженнях практиків в останній час набувають популярності педагогічно-краєзнавчі технології навчання (К. Крутій, Т. Поніманська та ін.). Однак, щоб впроваджувати їх у навчально-виховний процес, зокрема, сучасних ДНЗ недостатнім є проведення семінарів-практикумів для вихователів та ознайомлення їх із своєрідністю цих технологій на етапі післядипломної освіти вихователя. Особливої уваги потребує підготовка майбутніх вихователів ДНЗ до впровадження в освітній процес сучасних педагогічних технологій, серед яких окреме місце посідають саме педагогічно-краєзнавчі технології.

Зауважимо, що полікультурність як внутрішнього, так і зовнішнього суспільного середовища вимагає від кожного громадянина нашої країни здатності до міжетнічної і міжкультурної комунікації та толерантного ставлення до культурних цінностей інших народів. Тому дедалі гостріше постає необхідність цілеспрямовано готувати підрастаюче покоління до життя в культурно гетерогенному і мінливому світі. Вирішальна роль у вирішенні цього завдання належить полікультурному вихованню дошкільників у ДНЗ як одній із наймасовіших соціальних інституцій сучасності.

Вивчення теоретичних засад та можливостей практичної реалізації полікультурного виховання у навчально-виховному процесі ДНЗ стало одним з найактуальніших напрямків вітчизняної педагогіки наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. (Р. Агадуллін, В. Бойченко, Л. Голік, Л. Пуховська та ін.). Нині активно, зокрема, Л. Редькіна, досліджують методологічні та теоретичні аспекти полікультурної освіти і виховання; А. Солodka детально проаналізувала перспективи реалізації полікультурного виховання дітей у процесі вивчення гуманітарних предметів; Е. Ананьян дослідила конструктивний досвід полікультурного виховання у гімназіях України в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття.

Продуктивний підхід до аналізу всієї сукупності питань підготовки спеціалістів для дошкільних навчальних закладів України висвітлено в працях вітчизняних (Л. Артемової, А. Богуш, Н. Калініченко, Е. Карпової, О. Кононко, К. Крутій, В. Майбороди, Т. Поніманської, О. Проскури, О. Сухомлинської, М. Собчинської, Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачов) та зарубіжних науковців (А. Бермус, І. Зимня, Дж. Равен, Р. Уайт, А. Хуторський, Е. Шорт). Сутність, структура та зміст професійно-педагогічної компетентності стали предметом всебічних досліджень Г. Беленької, Н. Глузман, Л. Карпової, А. Чаговець, Ю. Сирова та ін.

Водночас, як переконує освітянська практика, саме системні дослідження у царині полікультурного виховання учнів у ДНЗ здійснено недостатньо. Як відомо, в основу концепції державної етнополітики в Україні покладено принцип рівності прав і свобод громадян, незалежно від їхнього національного (етнічного) походження, раси, віросповідання, мови. За роки незалежності в Україні було прийнято низку законів, постанов та указів, які регламентують діяльність органів законодавчої та виконавчої влади з питань національного, поліетнічного та

поліконфесійного регулювання суспільного життя. Серед них засновничого значення мають Конституція України (1996), Декларація прав національностей України (1991), закони України «Про національні меншини в Україні» (1992), «Про освіту» (1991), «Про свободу совісті та релігійні організації» (1991), «Основи законодавства України про культуру» (1992), «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин 1992 р.» (2003).

Отже, враховуючи тенденції сьогодення, варто переосмислити традиційні функції педагогічної діяльності, реалізувати прогресивні ідеї в освітній простір дошкільних навчальних закладів, активізувати увагу до полікультурної компетентності майбутніх вихователів.

Вища педагогічна школа покликана забезпечити підготовку вихователя нової формації, здатного до творчої реалізації різних освітніх програм, а саме використання в професійній діяльності педагогічно-краєзнавчих технологій [2].

Слід зазначити, що науково-теоретичні та методичні засади педагогічного краєзнавства активно розробляються сучасними науковцями (Г. Аверкієва, Є. Белозерцев, М. Богуславський, П. Іванов), які підкреслюють надзвичайно великий виховний потенціал краєзнавчої роботи у ДНЗ. У зв'язку з цим, особливої уваги, на нашу думку, заслуговують творчий доробок українського вченого А. Бойко. У своїх дослідженнях авторка переконливо обґрунтовує важливість виховання молоді засобами педагогічної україністики, що передбачає процес відтворення у наступних поколіннях тих кращих якостей і рис, що були вироблені й перевірені українським народом упродовж усього періоду свого існування [1, с. 40]. Утім, незважаючи на значну кількість наукових джерел, присвячених вирішенню означеної проблеми, методичні аспекти підготовки майбутніх вихователів ДНЗ засобами педагогічного краєзнавства залишаються недостатньо розробленими.

Поряд із новопосталими проблемами, пов'язаними із інтеграцією України в європейській освітній простір, актуалізується значення краєзнавства для формування всебічно розвиненої особистості. Досліджуючи специфіку краєзнавчої роботи за характером пізнавальної діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу сучасного вишу, нам видається доцільним умовно виділити три рівні.

Так, перший рівень передбачає отримання студентами теоретичних відомостей від педагога, з навчальних посібників та через засоби масової інформації, другий рівень забезпечує самостійне набуття знань, що створює умови для більш активної пізнавальної роботи студентів. Джерелами таких знань можуть виступати науково-популярна й наукова література, публікації у періодичних виданнях, матеріали музеїв, ресурси Інтернету, третій рівень – пов'язаний із опануванням краєзнавчими відомостями у ході поглибленого дослідницького пошуку, що становить науковий інтерес. У цьому випадку студенти фактично виступають у ролі молодих науковців-дослідників, йдеться, зокрема, про учасників краєзнавчих гуртків та студентських наукових товариств.

У реальному процесі підготовки майбутніх вихователів ДНЗ засобами педагогічного краєзнавства означені рівні краєзнавчої діяльності органічно пов'язані між собою і складають єдиний пізнавальний простір студентів. Відомий дослідник інноваційних освітніх процесів М. Кларин, порівнюючи краєзнавчу навчальну діяльність із традиційною методикою навчання, виділяє такі її суттєві ознаки:

- особистість самостійно оволодіває основними поняттями, а не отримує їх у готовому вигляді від педагога;

- викладач створює такі умови, за яких студентам надається можливість самостійно ознайомитися з фактами, уявленнями, поняттями та встановити для них зв'язок із сучасним життям;

- педагог не обмежується поданням цілісної й логічно завершеної інформації, що не містить протиріч, а залучає альтернативні точки зору, неповні пояснення, сумніви щодо достовірності висновків;

- студенти самостійно обирають спосіб роботи з краєзнавчим матеріалом;

- матеріал, здобутий у результаті краєзнавчих пошуків студентів, змушує їх висувати ідеї, альтернативні тим, які вони вивчали у змісті навчальних курсів (у даному випадку – це педагогічні дисципліни);

- кожному студентові надається можливість самостійно вивчати, описувати й інтерпретувати краєзнавчий матеріал не дотримуючись певних рекомендацій та не орієнтуючись на отримання правильного результату;

- студенти піддають сумніву існуючі уявлення та ідеї, включають до пошуку альтернативні інтерпретації, які вони самостійно формулюють, обґрунтовують і висловлюють у зрозумілій формі [4, с. 35].

Отож, головною метою педагогічного краєзнавства є етнізація та регіоналізація змісту підготовки вихователя. До того ж, виступаючи самостійним компонентом, педагогічне краєзнавство може виконувати ще й культурологічну, теоретико-методологічну та практично-орієнтовану функції.

Так, культурологічна функція відображає можливості впливу педагогічного краєзнавства на підвищення рівня загальної та професійної культури майбутніх вихователів ДНЗ. Вивчення основ педагогічного краєзнавства сприяє вихованню у студентів патріотизму та громадянськості, що ґрунтуються на повазі та любові до рідного краю, почуття гордості за свою «малу батьківщину» та її досягнення.

Наш досвід переконує в тому, що у процесі залучення майбутніх вихователів ДНЗ до педагогічної культури регіону розвиваються здібності до національно-культурної ідентифікації, до акумулювання педагогічних цінностей. На основі співвідношення наявного у майбутніх фахівців рівня культури з рівнем полікультурної складової соціуму регіону виробляється індивідуальний стиль професійної діяльності, розвиваються комунікативні вміння, педагогічний такт, підвищується культура теоретико-педагогічного мислення. Теоретико-методологічна функція характеризує здатність педагогічно-краєзнавчої інформації впливати на формування знань студентів, на збагачення педагогічної теорії, на зміцнення зв'язку навчання з реальною педагогічною практикою, на розвиток інтересу до комплексу навчальних педагогічних дисциплін.

Результатом вивчення майбутнім фахівцем основ педагогічного краєзнавства повинен стати певний рівень його компетентності, а саме:

1) орієнтація в предметній галузі (знання основних тенденцій, закономірностей, фактів розвитку регіональної освіти, уміння досліджувати передовий педагогічний досвід рідного краю, використовувати його у майбутній професійній діяльності);

2) здатність до інтеграції з педагогічною культурою регіону (усвідомлення особистісної і професійної значимості педагогічного краєзнавства, прагнення займатися науково-дослідною діяльністю щодо вивчення регіонального педагогічного досвіду, розуміння власної причетності до педагогічної культури краю);

3) сформованість особистісних і професійно-педагогічних якостей (громадянськість, патріотизм, любов до рідної землі та її педагогічної культури, повага до праці вихователя).

Багаторічний досвід професійної підготовки майбутніх вихователів дає підстави стверджувати, що до педагогічних умов найбільш ефективного формування їх педагогічно-краєзнавчої компетентності доцільно віднести:

1) наявність позитивної мотивації та особистісного спрямування студента на усвідомлення, оволодіння системою педагогічно-краєзнавчих знань та вмінь;

2) надання майбутнім вихователям ДНЗ права на вибір змісту підготовки та способів його засвоєння;

3) дотримання права щодо вільного переходу студентів на різні етапи навчання;

4) гнучкість, варіативність, адаптивність та відкритість змісту й організаційних форм навчання відносно до індивідуальних здібностей студентів та умов підготовки;

5) використання алгоритму «заходи спрямовуючого характеру – спецкурс – педагогічний практикум», що передбачає поступове ускладнення завдань і змісту підготовки;

6) забезпечення комплексної організації навчально-пізнавальної діяльності студентів;

7) багатоманіття й пріоритет дослідницьких методів навчання;

8) організація та контроль самостійної роботи студентів;

9) особистісно-гуманістична орієнтація педагога на основі поваги до особистості та вибору студента.

Саморефлексія набутого досвіду засвідчує те, що дотримання означених умов забезпечує найбільшу результативність використання педагогічного краєзнавства у підготовці майбутнього вихователя ДНЗ.

Перспективним в опануванні педагогічного краєзнавства є використання кредитно-трансферної системи, що передбачає застосування рівневої диференціації, проблемних завдань і поетапного контролю засвоєння знань.

Студенти працюють із різноманітними першоджерелами, архівними даними, науковими працями, регіональними періодичними педагогічними виданнями, порівняльними таблицями, схемами, історичними й географічними картами. Робота може здійснюватися індивідуально, фронтально і у підгрупах. Кожен студент одержує можливість працювати за індивідуальними програмами у темпі, який для нього є найбільш оптимальним, взаємодіючи у межах «малої групи» та педагогом.

Об'єктивність оцінювання знань студентів з педагогічного краєзнавства забезпечується різноманітними формами контролю: якість засвоєння першоджерел видатних педагогів рідного краю, написання рецензій та анотацій на їхні педагогічні твори, складання педагогічних кросвордів, підготовка наукових статей на педагогічно-краєзнавчу тематику, складання хронологічних таблиць життєдіяльності педагогічних персоналій, розробка педагогічних карт регіону, здійснення навчально-дослідного проекту (виконання курсової, дипломної, магістерської роботи), виготовлення наочних посібників, підготовка доповіді для участі у конференції, організація дискусії, диспуту або бесіди педагогічно-краєзнавчого спрямування тощо.

Слід наголосити на тому, що, використовуючи педагогічно-краєзнавчий матеріал, важливо дотримуватися об'єктивної оцінки подій і явищ минулого, діяльності та вчинків людей, товариств та організацій, державних закладів та структур. Це доцільно здійснювати з наукових позицій, на засадах моральності та справедливості, з урахуванням особливостей певної історичної епохи, традицій, ідеалів та цінностей, що усвідомлювалися людьми того часу. Не варто ідеалізувати минуле або формувати у студентів нігілістичне ставлення до нього.

Вважаємо, що педагогічне краєзнавство цілком самостійний компонент загальнокультурної та професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ. Специфіка педагогічного краєзнавства, різноманітність його організаційних форм і методів, як переконає практика вищої школи, забезпечує пізнавальну активність і самостійність студентів у процесі вивчення не лише педагогічних дисциплін.

Водночас маємо зазначити, що головним в організації краєзнавчої діяльності доцільно вважати досягнення захопленої, активної пізнавальної позиції особистості. А як відомо, основними психологічними факторами, що визначають активність та самостійність, у даному випадку, виступають пізнавальний інтерес, творчий характер, позитивний емоційний настрій.

Отже, у ході краєзнавчої роботи, по-перше, відбувається зміна процесу навчання процесом співпраці студента та педагога; по-друге, максимально використовується практичний досвід діяльності особистості; по-третє, перевага надається дослідницьким комунікативно-діалогічним та моделюючим формам роботи. Крім цього, збагачення змісту вищої педагогічної освіти знаннями з регіонального педагогічного краєзнавства у значній мірі сприяє формуванню менталітету особистості як громадянина України, усвідомленню нею питань співвідношення національної і загальнолюдської культури, вихованню поваги й толерантного ставлення до культур, побуту, традицій інших народів, що населяють нашу країну.

Для розвитку професійних здібностей студентів Ізмаїльського державного гуманітарного університету є проведень у кращих ДНЗ м. Ізмаїлу та району різних видів педагогічної практики. За навчальним планом напряму підготовки бакалавра на педагогічну практику визначено 27 кредитів. Зокрема: ознайомлювальна, у групах раннього віку (показові та пробні заняття в ДНЗ), літня педагогічна практика, педагогічні технології в дошкільній освіті, переддипломна. Важливим аспектом діяльності вищу вважається традиційне проведення конкурсів педагогічної майстерності, творчих зустрічей, круглих столів та майстер-класів з досвідченими вихователями дошкільних навчальних закладів Ізмаїльщини, переможцями фахових конкурсів «Вихователь року» тощо.

Таким чином, щоб відповідати сучасним вимогам професії вихователя дітей дошкільного віку й гарантувати високу якість навчально-виховного процесу ДНЗ, майбутній фахівець

дошкільної освіти має прагнути стати справжнім професіоналом, майстром своєї справи, досягти вершин педагогічної майстерності. Тому основними напрямками професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільної освіти у ВНЗ мають бути, по-перше, самовизначення педагога у світовій і національних культурах, у тому числі й педагогічній; по-друге, вироблення на цій основі соціально-професійної компетентності.

Питання професійної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ з урахуванням особливостей педагогічної культури регіону потребує подальшого дослідження.

1. Бойко А. М. Положення про регіональний науково-виховний (соціально-педагогічний) комплекс та його педагогічний центр / А. М. Бойко, Л. А. Семеновська. – Полтава, 2005. – 44 с.
2. Закон України «Про дошкільну освіту» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 49. – ст. 259.
3. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 38-39. – ст. 380.
4. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игр, дискуссии. Анализ зарубежного опыта / М. В. Кларин. – Рига : Пед. Центр «Эксперимент», 1995. – 195 с.
5. Кононко О.Л. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / Наук. ред. О.Л. Кононко. – К. : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти в Україні. – Освіта України. – № 33. – С. 44–45.
7. Педагогіка. Інтегрований курс теорії та історії: У 2 ч. / За ред. А.М. Бойко. – К.: ВІПОЛ; Полтава: АСМІ, 2004.
8. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги: Підручник / Авт. кол.; Під заг. Ред. А.М. Бойко. – К. : ВД «Професіонал», 2004. – 576 с.

Житомирська Т. М. Педагогико-краєведческая технология формирования поликультурной компетентности будущих воспитателей.

В статье обоснована актуальность проблемы формирования поликультурной компетентности будущих воспитателей дошкольных учебных заведений, педагогическая целесообразность внедрения педагогически-краеведческих технологий в практику дошкольных заведений особого региона в поликультурном измерении – Украинского Подунавья. Доказана сравнительная эффективность ввода педагогико-краеведческих технологий в учебно-воспитательный процесс дошкольного учреждения и внедрения формирования поликультурной компетентности у будущих воспитателей.

Ключевые слова: педагогико-краеведческие технологии, жизненная компетентность, поликультурная компетентность.

Zhytomyrska T. M. Pedagogical and Countrystudy Technology of forming policultural competence of futur educators.

The topicality of the problem of forming of multicultural competence of future educators of preschool educational establishments is explained in the article. At deals with the pedagogical expediency of introduction of pedagogical and countrystudy technologies in practice of preschool establishments of the special region according to the multicultural measuring – Ukrainian Daube Region. Comparative efficiency of application of pedagogical countrystudy technologies is well-proven in the educational process of preschool establishment and introduction of forming of multicultural competence for the future educators.

Key words: pedagogical and countrystudy technologies, vital competence, multicultural competence.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Луцан Н.І.